

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ ба диссертатсияи Шарипов Самандар Самариддинович дар мавзуи “Ҷавобгарии ҷиноятӣ барои фиреби истеъмолкунандагон”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ

Тадқиқоти диссертациони Шарипов Самандар Самариддинович дар мавзуи “Ҷавобгарии ҷиноятӣ барои фиреби истеъмолкунандагон”, мубрам ба ҳисоб рафта, барои илми ҳуқуқи ҷиноятӣ дар самти таъмини амнияти иқтисодии кишвар ва ҳифзи ҳуқуқи истеъмолкунандагон аҳамияти ҳам назариявӣ ва амалиро доро мебошад.

Мубрамияти мавзӯ бо он асоснок карда шудааст, ки гузариш ба иқтисоди бозорӣ зарурати ғаврии танзими ҳуқуқии муносибатҳои ҳифзи истеъмолкунандагон, аз ҷумла ҳифзи ҳуқуқӣ-ҷиноятӣ онҳоро ба миён овард. Бояд зикр намуд, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ — Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ соли 2018 ба мақомоти дахлдор супориш доданд, ки барои мукамал гардонидани низоми идораи давлатии санитариву фитосанитарӣ, стандартизатсия, сертификатсия ва назорати байторӣ тағйироти сохторӣ зарурӣ амалӣ намуда, ҷиҳати пешгирии воридоти молу маҳсулоти пастсифат ва ғайристандартӣ ва ҷимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагон тадбирҳои таъхирнопазир андешанд.

Механизми ҳифзи ҳуқуқӣ-ҷиноятӣ истеъмолкунандагон, аз ҷумла камтар чен кардан, кам баркашидан, кам додани бақияи пул, гумроҳ кардани истеъмолкунандагон дар мавриди хосияти истеъмолкунӣ ё сифати маҳсулот (хизматрасонӣ) ё дигар навъи фиреб додани истеъмолкунандагон бо дарназардошти рушди техникаву технологияи нав ва пайдо шудани навъҳои нави фиреби истеъмолкунандагон ба мукамалгардӣ ниёз дорад, ки бояд

маҳсус ҳангоми таҳияи таҳрири нави КЧ ҚТ ва такмили қонунгузорӣ ба назар гирифта шаванд.

Соҳаи истеъмоли мол ва хизматрасонӣ яке аз муҳимтарин дар сохтори тамоми фаъолияти иқтисодӣ ба шумор меравад, зеро қомилан ҳар як шаҳрванд дар тӯли умри худ ба сифати истеъмолкунанда амал мекунад ва зарурати мантиқии ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии ӯ бавҷуд меояд. Маҳз аз ҳамин сабаб, ҳадафи ин таҳқиқот кӯшиши фаҳмидани самаранокии механизми ҳифзи ҳуқуқии манфиатҳои истеъмолкунандагон ва дурнамои мукамалнамоии ҷавобгарии ҷиноятӣ барои фиреб додани истеъмолкунандагон мебошад. Ҳифзи ҳуқуқи истеъмолкунандагон як соҳаи гардиши моликият буда, барои кишваре, ки дар он муносибатҳои мутамаддини бозор ташаккул меёбанд, аҳамияти бузург дорад. Тағироти ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар охири солҳои 80 - ум ва ибтидои солҳои 90 - ум оғоз шуда буд, бори аввал ба яке аз қалонтарин гурӯҳҳои муносибатҳои, ки дар бозори мол ва хизматрасонӣ ба вуҷуд меоянд, таъсир расонд, яъне муносибатҳо бо иштироки истеъмолкунандагон. Гузариш ба иқтисоди бозорӣ зарурати ҷаври танзими ҳуқуқии муносибатҳои ҳифзи истеъмолкунандагон, аз ҷумла ҳифзи ҳуқуқӣ-ҷиноятӣ онҳоро ба миён овард.

Солҳои охир, чи тавре ки муаллифи диссертатсия нишон додааст, динамикаи таҳрибкорӣ рӯ ба афзоиш дорад. Динамика ва сохтори ҷиноятҳои иқтисодӣ бояд пеш аз ҳама бо ислоҳоти низоми иқтисодӣ, аз нав дида баромадани принципҳои танзими давлатии ҳуқуқии муносибатҳо дар соҳаи фаъолияти иқтисодӣ, тағирёбии хусусияти муносибатҳои гуногуни субъектҳои соҳибкорӣ ба монанди - истеҳсолкунандагон, дистрибьюторҳо ва истеъмолкунандагон алоқаманд карда шавад. Ба дараҷаи муайян, ин равандҳои бозсозӣ ба муносибатҳои, ки вобаста ба фаъолияти низоми бонкӣ, соҳаи фурӯши маҳсулот ва хизматрасониҳо ба вуҷуд омадаанд, таъсир расонд. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки солҳои охир содир намудани ҷиноятҳои иқтисодӣ рӯ ба болоравӣ дорад. Масалан, дар соли 2014 – 2891,

соли 2015 – 3060, соли 2016 – 2797, соли 2017 – 3521, соли 2018 – 3547 ва соли 2019 – 3572 ҷинояти иқтисодӣ содир карда шудааст. Дар байни ҷиноятҳои иқтисодӣ содиршавии ҷинояти фиреби истеъмолкунандагон низ назаррас мебошад. Масалан, дар соли 2000 - 203; 2001 - 197; 2002 - 120; 2007 - 123; 2010 - 160; 2011 - 270; 2012 - 281; 2013 - 248; 2014 – 444; 2015 – 223; 2016 – 236; 2017 – 225; 2018 – 227, 2019 – 195, 2020 – 179, 2021 – 183 ва 2022 - 127 яъне танҳо дар чордаҳ сол 3641 ҷинояти фиреби истеъмолкунандагон содир карда шудааст, ки ин нишондиҳанда ташвишовар мебошад. Ҳамзамон, ҷинояти фиреби истеъмолкунандагон дар бештар маврид хусусияти латентиро ба худ касб намудааст, инчунин бо сабаби камаҳамияти буданаш (қ. 1 м. 294 КҶ ҚТ) аксари истеъмолкунандагон кӯшиш баҳри ҳифз намудани ҳуқуқҳои худ амали дахлдорро анҷом намедиханд. Аз ин рӯ, таҳияи илмии мавзӯи ҷавобгарии ҷиноятӣ барои фиреби истеъмолкунандагон, ҳамчун яке аз ҷиноятҳои, ки ба муқобили фаъолияти иқтисодӣ равона гардидааст, саривақтӣ ва муҳим мебошад.

Тақмили қонунгузори ҷинояти ҚТ ва таҷрибаи татбиқи он шояд роҳи ягонаи ҳалли воқеии мушкилоти мубориза бар зидди фиреби истеъмолкунандагон бошад, ва маҳз дар тадқиқоти диссертатсионии худ С.С. Шарипов тавонистааст, ки мавзӯи “Ҷавобгарии ҷиноятӣ барои фиреби истеъмолкунандагон”-ро дар сатҳи зарурӣ тадқиқ намуда, барои мукаммал намудани КҶ ҚТ дар асми ҷавобгарии ҷиноятӣ барои фиреби истеъмолкунандагон ақидаҳои зуруриро пешниҳод кунад.

Мақсади таҳқиқоти диссертатсиониро омӯзиши ҳамаҷонибаи фиреби истеъмолкунандагон ҳамчун ҷиноят ва ҷавобгарии ҷиноятӣ барои он ташкил дода, дар заминаи он коркард ва пешниҳоди тавсияҳо оид ба тақмили қонуни ҷиноятӣ ва қонунгузори Тоҷикистон дар самти ҳимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагон яке аз мақсадҳои марказии таҳқиқоти мазкур ба шумор меравад. Дар робита бо мақсадҳои дар боло зикршудаи таҳқиқот, ҳамзамон доираи муайяни вазифаҳо низ муқаррар гардидаанд, ки ҳалли масъалаҳои назариявӣ ва амалии онҳо мазмуну муҳтавои таҳқиқоти диссертатсионии

мазкурро дар самти ҷавобгарии ҷиноятӣ барои фиреби истеъмолкунандагон ташкил медиҳанд.

Ҷиҳати ноил гардидан ба мақсади таҳқиқоти диссертатсионӣ муаллиф дар наздихуд вазифаҳои зеринро гузоштааст:

– таҳқиқи илмию амалии ташаккул ва инкишофи қонунгузорӣ оид ба ҷинояти фиреби истеъмолкунандагон дар таърихи ҳуқуқи ҷиноятии Тоҷикистон;

– таҳлили қонунгузори ҷиноятии амалкунандаи давлатҳои ИДМ оид ба ҷавобгарӣ барои фиреби истеъмолкунандагон аз нуқтаи назари самаранокии амалии онҳо ва истифодаи минбаъдаи ин таҷриба дар такмили қонунгузори ҷиноятии кишвар;

- таҳлили ҳуқуқии -ҷиноятии аломатҳои объективии ҷинояти фиреби истеъмолкунандагон;

- таҳлили ҳуқуқии -ҷиноятии аломатҳои субъективии ҷинояти фиреби истеъмолкунандагон;

- муайян намудани фарқияти фиреби истеъмолкунандагон аз таркибҳои ба он монанд;

– таҳияи тавсияҳо оид ба такмил додани қонунгузорӣ ва амалияи ҳуқуқатбиқкунӣ доир ба мубориза бар зидди ҷинояти фиреби истеъмолкунандагон.

Объекти тадқиқотро муаллиф дуруст интихоб намудааст ва онро маҷмӯи муносибатҳои ҷамъиятӣ ташкил додаанд, ки бинобар сабаби содир намудан ва ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан барои ҷинояти фиреби истеъмолкунандагон ба вуҷуд меоянд.

Мавзӯи таҳқиқоти диссертатсиониро хусусиятҳои хоси ҷавобгарии ҷиноятӣ барои фиреби истеъмолкунандагон, ки дар қонунгузори ҷиноятии ҚТ пешбинӣ шудааст, инчунин нашрияҳои илмӣ, маълумотҳои оморӣ, маводҳои амалияи татбиқи қонунгузорӣ ташкил медиҳанд.

Таҳқиқоти диссертационии мазкур аз нуқтаи назари масъалагузори, мавзуи интихобшуда, усули баррасӣ ва роҳҳои илмӣ ҳалли масоили мавҷудаи ҷавобгарии ҷиноятӣ фиреби истеъмолкунандагон навагонии ҷиддӣ дар фазои илми ҳуқуқшиносӣ, махсусан ҳуқуқи ҷиноятӣ кишвар маҳсуб мегардад. Навгонии илмӣ таҳқиқоти диссертационӣ дар он ифода мегардад, ки аз ҷониби муаллиф дар доираи таҳқиқоти диссертационӣ аввалин пажӯҳиши мукамал, ҳаматарафа, сохторӣ-пуррагӣ, таҳлили муқоисавии ҷавобгарии ҷиноятӣ барои фиреби истеъмолкунандагон мувофиқи қонунгузори ҷиноятӣ ҚТ пешбинишуда ба шумор меравад.

Чунин навагонҳои муаллиф диққатҷалбкунанда мебошанд: 1) Динамика ва сохтори ҷиноятҳои иқтисодӣ бояд пеш аз ҳама бо ислоҳоти низоми иқтисодӣ, аз нав дида баромадани принципҳои танзими давлатии ҳуқуқии муносибатҳо дар соҳаи фаъолияти иқтисодӣ, тағирёбии хусусияти муносибатҳои гуногуни субъектҳои соҳибкорӣ ба монанди - истеҳсолкунандагон, дистрибюторҳо ва истеъмолкунандагон алоқаманд карда шавад. Ба дараҷаи муайян, ин равандҳои бозсозӣ ба муносибатҳои, ки вобаста ба фаъолияти низоми бонкӣ, соҳаи фурӯши маҳсулот ва хизматрасониҳо ба вучуд омадаанд, таъсир расонд. Ҳамаи ин наметавонад дар муайяннамоии таърифи ҳуқуқӣ-ҷиноятӣ объекти фиреби истеъмолкунандагон таъсир гузорад. Моддаи 294-и КҶ ҚТ воситаи ҳифзи намуди махсуси муносибатҳо, яъне муносибатҳои истеъмолӣ мебошад, ки муносибатҳои ҷамъиятии байни истеъмолкунандагон ва соҳибкорон – истеҳсолкунандагон, иҷрокуандагон, фурӯшандагон (инчунин миёнаравҳо) ҳангоми амалисозии ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии (хусусияти истеъмолӣ) ҳамчун корхонаҳо ва истеъмолкунандагон бо роҳи ба амал баровардани фаъолияти савдо (фуруши мол, хизматрасонӣ), аз як тараф ва иҷрои вазифаи истеъмолкунанда, аз тарафи дигар, ба вучуд меоянд; 2) Мувофиқан ба м. 23 КҶ ҚТ барои фиреби истеъмолкунандагон шахсе ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашида мешавад, ки дар вақти содир намудани ҷиноят ба синни шонздаҳсолагӣ расидааст ва дар корхонаҳо сарфи назар аз шакли

моликият, ки ба фурӯши молу маҳсулот ё хизматрасонӣ ба аҳоли машғуланд, ҳамчунин метавонад шаҳрванди оддӣ бошад. Бояд қайд намуд, ки муқаррароти м. 294 КҶ ҚТ бо Қонуни ҚТ «Дар бораи ҳимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагон» вобаста ба доираи субъектоне, ки метавонанд ба фиреби истеъмолкунанда машғул шаванд, мутобиқат намекунад. Яке аз масъалаҳои дар назари аввал одӣ, вале дар асл мураккаб ва баҳсталаб, масъалаи мафҳумҳои «истеҳсолкунанда», «иҷрокунанда» ва «фурӯшанда», ки метавонанд истеъмолкунандаро фиреби диҳанд, мебошад. Яъне, «истеҳсолкунанда», «иҷрокунанда» ва «фурӯшанда» ҳамчун субъекти ҷиноят бояд дар м. 294 КҶ ҚТ бевосита нишон дода шаванд; 3) Ҷиҳати пешгирӣ намудани эҳтимолияти декриминализатсия намудани ҷинояти фиреби истеъмолкунандагон пешниҳод менамоем, ки категорияи “зарар ба миқдори назаррас” аз қ.1 м. 294 КҶ ҚТ хориҷ карда шуда, бар ивази он категорияи “зарар ба миқдори калон”, ки дар қ.2 м. 294 КҶ ҚТ муқаррар шудааст, ҷой дода шавад. Зарар ба миқдори махсусан калон ва аз ҷониби гурӯҳи муташаккил содир намудани фиреби истеъмолкунандагон, ки дар қ. 3 м. 294 КҶ ҚТ муқаррар карда шудааст, ба қ. 2 м. 294 КҶ ҚТ интиқол дода шавад; 4) Истифодаи истилоҳи “шаҳрвандон” дар таркиби м. 294 КҶ ҚТ ба мақсад мувофиқ нест. Зеро, аввалан, истилоҳи шаҳрванд мансуби шахси муайянро ба як давлат дорад, сониян, шаҳрвандони хориҷӣ, ки дар ҚТ қору фаъолият доранд метавонанд ҳангоми содир намудани ҷинояти фиреби истеъмолкунандагон бе ҷазо монанд. Пешниҳод карда мешавад, ки дар м. 294 КҶ ҚТ истилоҳи “шаҳрванд” бо истилоҳи “соҳибкорони инфиродӣ (шахсони воқеӣ)” иваз карда шавад. Дигар пешниҳодҳо муаллиф низ хусусияти навгониро дошта барои мукамалнамоии соҳти таркибии ҷинояти фиреби истеъмолкунандагон аъамияти калон доранд.

Асосҳои методологии тадқиқоти диссертатсионӣ. Дар омода намудани рисолаи илмӣ усулҳои умумиилмии фалсафӣ, усулҳои илмии диалектикий дарки ҳодиса ва раванди ҳаёти ҷамъиятӣ, ягонагии мазмуни иҷтимоӣ ва

шаклҳои ҳуқуқие, ки раванди омӯзиши илмӣ онҳоро таъмин менамоянд, ташкил медиҳад. Инчунин, дар рафти таҳқиқи мавзӯи мазкур аз усулҳои умумӣ ва махсуси дарки падидаҳои таҳқиқшаванда дар робита бо алоқамандӣ ва вобастагии мутлақ; истифодаи усулҳои умумии таҳлил (анализ) ва таркиб (синтез), инчунин усулҳои махсуси илмӣ: мантиқӣ-расмӣ, муқоисавӣ-ҳуқуқӣ ва махсуси ҳуқуқӣ самаранок истифода шудаанд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқоти диссертатсионӣ. Натиҷаҳои таҳқиқот аз хулосаҳои илмӣ ва пешниҳодҳо ҷиҳати мукаммалномаи қонунгузори ҷиноятӣ оид ба ҷавобгарии ҷиноятӣ барои фиреби истеъмолкунандагон ҳамчун ҷиноят, иборат мебошад. Хулосаҳо ва нуқтаҳои илмие, ки дар рафти таҳқиқи диссертатсия ба даст омадаанд, метавонанд дар ҷараёни таҳқиқоти минбаъдаи ҳуқуқи ҷиноятӣ, криминология, ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дарназардошти ҳифзи муносибатҳои иқтисодӣ, бахусус амнияти иқтисодӣ, ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои истеъмолкунандагон истифода шаванд. Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ метавонанд боиси такмили меъёрҳои амалкунандаи қонунгузори ватанӣ, аз ҷумла КҶ ҚТ, қонунгузори ҷиноятӣ давлатҳои аъзои ИДМ; Қонуни ҚТ «Дар бораи ҷимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагон» ва ғайра гарданд; дар амалия тартиби дуруст бандубаст кардан ва татбиқи қонунгузори ҷиноятӣ ҷиҳати ҷавобгарии ҷиноятӣ барои фиреби истеъмолкунандагон дуруст танзим карда шаванд, фаъолияти қонунгузорӣ ва қонунтатбиқкунии судҳо ва дигар мақомоти ҳифзи ҳуқуқ истифода гарданд.

Ҳамзамон, хулосаҳои диссертатсия барои таълими фанҳо ва гузаронидани тадқиқоти илмӣ, зимни омӯзиши фанҳои таълимии ҳуқуқи ҷиноятӣ, криминология, ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ, курси махсуси таълимии ҳуқуқӣ, аз ҷумла, фанни “Ҷиноятҳои иқтисодӣ”, “Ҷиноятҳо дар соҳаи фаъолияти иқтисодӣ”, таҳқиқоти илмӣ аҳамияти калон доранд.

Саҳми шахсии муаллиф бо ширкати бевоситаи ӯ дар таҳқиқоти диссертатсионӣ, пешбарии ақидаҳо, мафҳумҳо, хулосаҳо ва нуқтаҳои илмӣ,

ба сатҳи навгонии илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ, нуқтаҳои илмӣ, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд, мақолаҳои илмӣ, маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ исбот карда мешаванд.

Аз омӯзиши матни пурраи диссертатсия хулоса намудан мумкин аст, ки таҳқиқоти доктарабаи дарёфти дараҷаи илмӣ Шарипов Самандар Самариддинович пурра ба талаботи муқаррарнамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, бахусус, ба талаботи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд.

Аз ин рӯ, таҳқиқоти диссертатсионии Шарипов Самандар Самариддинович дар мавзӯи “Ҷавобгарии ҷиноятӣ барои фиреби истеъмолкунандагон”, сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ мебошад.

Роҳбари илмӣ:

Доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессори
кафедраи ҳуқуқи ҷиноятӣ ва муқовимат
бо коррупсияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Сафарзода А.И.

Имзои Сафарзода А.И.-ро тасдиқ менамоям.

Сардори РК ва КМ ДМТ

Тавқиев Э.Ш.

Суроға: 734023, Ҷумҳурии Тоҷикистон,

ш. Душанбе, куч. Буни Ҳисорак

Тел.: (+992) 905-88-63-63.

“ 18 ” 08 _____ соли 2023